

JARO 1938 V BRNĚ

Bohdan Chudoba: Sirá plynou oblaka
Torst, Praha 2020, 384 s.

Filip Hynek

Próza *Sirá plynou oblaka* historika a vysokoškolského profesora Bohdana Chudoby (1909–1982), napsaná v roce 1981, dnešnímu čtenáři přináší první větší ukázkou z jeho beletristické tvorby. Ovšem pro podrobnější posouzení celkového autorského záměru i souvislostí textu bude jistě lépe, až budou vydány rovněž jeho dvě zbývající románové prózy (*Fanfáry a lítice*, *Dívky u kašny*). Zatím šestým svazkem jeho souborného díla je právě próza *Sirá plynou oblaka*. Podnázev *Kronika několika týdnů* je velmi přiléhavý, neboť jde o jeden nepřetržitý tok věrného kronikářského zápisu o dubnu a květnu roku 1938 v Brně. S tím ovšem souvisejí i jistá negativa: Text o bezmála čtyřech stovkách stran, vysázený drobnějším typem písma, není členěn do kapitol, takže orientace v textu není právě nejsnazší (nepomáhá

v tom ani autorovo neustálé střídání míst času a děje). Vydání této Chudobovy prózy je tedy možné chápat spíše jako diplomatický pře-tisk archivního dokumentu než jako moderní redakci, jejímž účelem je i přehlednější a čtenářsky komfortnější řešení.

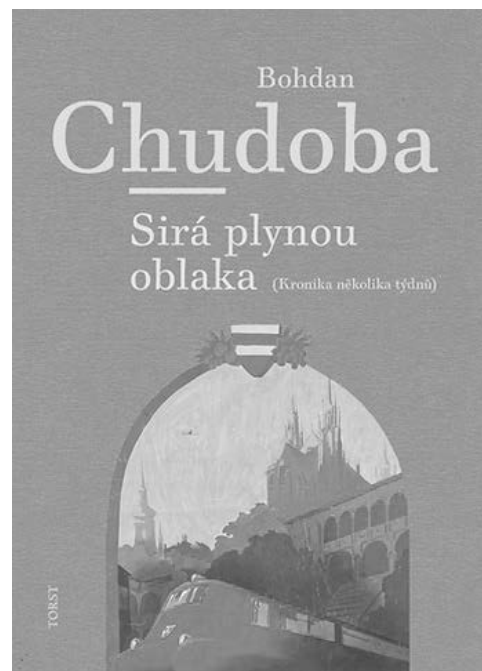
Sirá plynou oblaka jsou uvozena autorským mottem, v němž Chudoba upozorňuje na ryzi fiktivnost své dějové fabule i románových postav, a úryvky básní Jana Zahradníčka a Jaroslava Durycha („*Nad Lysou horou oblaka jdou, / oblaka sirá, oblaka bílá / plynou, plynou –*“), které rovněž předesílají, že nejde o faktografické pojetí historického románu, nýbrž o umělecké, beletristické zpracování.

Samozřejmě se ihned sama nabízí i otázka, jestli tento úvod nebyl do značné míry použit jako mystifikace nebo případně spisovatelova vlastní obrana, avšak nejsou k tomu očividně žádné důvody. S již zmíněným důrazem na fiktivnost fabule totiž spíše kontrastuje dvoustránkový epilog nazvaný „Věčná paměť“, který obsahuje výčet téměř padesáti reálných postav i s jejich stručným biografickým heslem, a stejně tak doslov literární

redakce, jenž je zaměřen právě na možné reálné předobrazy brněnských lokalit a osob.

Vlastní příběh-freska o brněnském jaru 1938 tedy nemá jednu hlavní postavu, ale je složen z mozaiky několika skupin místní, převážně intelektuální společnosti: studentů, úředníků, profesorů, duchovních, právníků i doktorů, Moravanů i moravských nacistů, kriminalistů a vojáků. Politicko-vojenský vývoj tehdejšího Československa je pak dějovou osou prózy, v níž sehraje hlavní dramatickou úlohu motiv vojenské špionáže a která se uzavírá květnovou všeobecnou mobilizací.

Nejcennější částí textu jsou v tomto ohledu Chudobovy esejistické pasáže a vylíčení tehdejších událostí z pohledu moravského vlastence, jenž se výrazně odlišuje od oficiálních výkladů většiny českých historiků. Próza *Sirá plynou oblaka* je tudíž nepochybně novým pramenem ke studiu moravské literární historie druhé poloviny dvacátého století. Tím spíš je škoda, že se publikaci nedostalo lepšího typografického zpracování ani pečlivější redakce (v textu zůstalo poměrně dost překlepů). ■



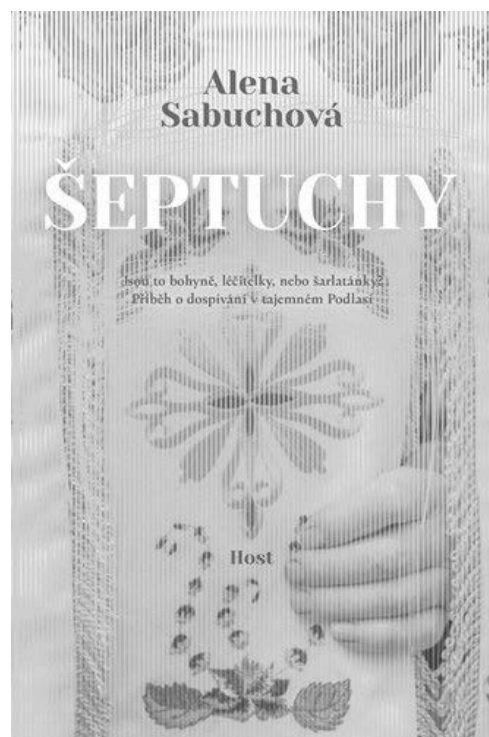
NA ŽIVOT RECEPT OD ŠEPTUCHY NEDOSTANĚŠ

Alena Sabuchová: Šeptuchy
Z polštiny přeložil Lubomír Machala
Host, Brno 2021, 183 s.

Zuzana Kultánová

Příběh o dospívání v tajemném Podlasí, takový podtitul nese kniha *Šeptuchy* od Aleny Sabuchové, která za ni obdržela v roce 2019 prestižní Anasoft literu a nyní vyšla v českém překladu v nakladatelství Host. Leitmotivem knihy jsou šeptuchy, bohyně, léčitelky či spíš jen šarlatánky, které utvářejí charakter kraje, stejně jako jej kdysi formovaly četné morové epidemie.

„Ve škole nám často vykládali o moru. Až jste měli pocit, že bychom na něj měli být hrdí. Že nebýt moru, nebyli bychom tím, čím jsme. [...] Nevěděli jsme, jakou má mor barvu, zda bychom ho měli nakreslit černý, zelený, nebo neviditelný, protože ani jeden z nás mor dosud neviděl. Dorota ho jednou nakreslila žlutý a Agata jí řekla, že mor přece nemůže být žlutý.“ Tímto vyprávěním začíná román, či spíše rozsáhlá črta, které nejde o nic víc a o nic méně



než o sledování plynoucího života. Tomuto pozorování je blízká jemná tragika i komika, které jdou ruku v ruce se dny, které jsou sice zasazeny v novém tisíciletí a realie jsou blízké

každému, kdo dospíval v devadesátých letech, ale zároveň jednou nohou vězí v časech, které, aspoň formálně, dávno pominuly.

V Podlasí se prolíná pravoslavná s pověrami, data, kdy vycházejí nová čísla *Brava*, se střídají s církevními a folklorními svátky, čas mší je zde v symbióze s časem, kdy se vysílá *Esméralda*. Čas zde tedy určují popkulturní zábavy, tradice a smrt. Ženy chodí prodávat do řeznictví a pak spolu sedí na lavičce truchlících na hřbitově a hroby svých mužů prolévají samohonkou. V léčběms je způsob života podobný některým oblastem na moravském Slovácku.

Šeptuchy jsou velmi subtilní a ony léčitelky, na které láká obálka, jsou zkrátka součástí koloritu. Je jim ponecháno tajemství i shovívavé přimhouření oka nad jejich pochybnými praktikami. Nestojí vně s nějakým zaručeným receptem, obdařeny nadpřirozenými schopnostmi. Jejich léky jsou utvořeny bizarností a bezradností našeho žití, šeptuchy jako by byly metaforami lidského klopýtání. „Měla bych jít za šeptuchou, dala by mi sníst nějaké kanapky s mákem a trochu popela a bylo by. [...] Nevím, jestli by na tohle stačila červená cibule a pavoučí hovno. Smály jsme se do tekoucí vody. Přísahy se lámaly hůř, to říkaly všechny šeptuchy. Ne že by měly před nimi nějakou speciální úctu, ale opatrněji garantovaly výsledky.“

Je obdivuhodné, že autorka stvořila tuto subtilní prózu na základě vlastního výzkumu a rozhovory s obyvateli podlaských kolonií, v Podlasí nikdy nežila. Popis dospívání dvou dívek je naprosto věrohodný. V tomto bodě se nabízí srovnání s knihou Kateřiny Tučkové *Žitkovské bohyně*. Troufám si říct, že *Žitkovské bohyně* jsou pro průměrného čtenáře pochopitelnější a přístupnější, neboť Tučková operuje s oblíbeným malým člověkem v soukolí velkých dějin, v knize je zřetelně odděleno dobro a zlo a čtenář je veden za ruku v tom, jak o událostech přemýšlet. U Sabuchové neexistuje nic jako velké nebo malé dějiny, život v Podlasí plyne bez ohledu na dějiny a bez ohledu na čtenáře. Dobro a zlo se přirozeně prolínají a vzájemně si propůjčují podobu.

Proč jsme uprostřed všeho, a přitom vždy jinde, než máme být – s takovou otázkou vstupuje autorka do své prózy. Sabuchová má nesporný vyprávěcí talent, který sice ruší občasným filosofováním a pronášením moudrých závěrů o životě, ale vzhledem k tomu, že jde o prvotinu, je to odpustitelný nešvar. *Šeptuchy* připomínají zažloutlou krajku, zasutu vzpomínku, a přesto to není žádné líbezné čtení, jak napoví osud kamarádky hlavní hrdinky. V knize je zcela přítomna i bezmezná brutalita života ukrytá do krásného jazyka. ■

CO V NÁS ZŮSTÁVÁ?

Jonas T. Bengtsson: Ze sídliště
Z dánštiny přeložila Jana Ovská
Odeon, Praha 2021, 296 s.

Petra Mladějovská



Každý odněkud pocházíme, někdo z vesnice, jiný z města, někdo z velkoměsta. Zvláštní kategorií pak tvoří sídliště. Prostředí nás při-

rozeně utváří a vymanit se z některých patologických modelů chování lze velmi těžko. O tom ví své i hrdina, respektive antihrdina, který je výraznou katarzí minulých i budoucích dějů v románu *Ze sídliště*. Společenský status nemá zrovna valný (trestně stíhaný, aktuálně propuštěný z vězení – právě toto nenadále propuštění sehraje v příběhu klíčovou úlohu), paradoxně se však nakonec zachová ze všech „nejčestněji“.

Román *Ze sídliště* vyrůstá na osudech tří kamarádů: Dannyho, Christiana a Malika. Znají se od útlého dětství, každý vyrůstal v jiném zázemí (což se také podepisuje na charakteru postav) a tohle spojení trvá až do chvíle, kdy se Danny musí odloučit od party a nastoupit výkon trestu. Postupně přicházíme na kloub skutečnému důvodu jeho uvěznění – Bengtsson tu metaforicky naznačuje, že společensky vyděděný jedinec nemá naději na lepší život, je automaticky považován za neperspektivního, tudíž je nejlepším kandidátem na to, převzít zodpovědnost za trestný čin kamaráda, který má vyhlídky daleko příznivější a jeho osud by tím byl kardinálně ohrožen.

Přátelství tří kamarádů je tedy podrobováno zkouškám. Bengtsson ohledává hranice závazku vůči přátelství a ukazuje, jak se s tím jednotlivé postavy dokážou vyrovnat. Pokud by se měl určit vítěz v této charakterní soutěži, byl by to pravděpodobně Danny, což se může jevit jako paradox (vzhledem k jeho bohaté kriminální minulosti), ale ve výsledku je to logické a vlastně nepřekvapivé vyústění příběhu.

Knih je soustředěna do několika kapitol, které se věnují vždy jedné z postav – Danny už

jako malý měl inklinace k vandalismu, násilí, vloupávání a krádežím, prošel si nápravnými institucemi, vlastní dvě igelitky s oblečením a Malou mořskou vílu ve sněhové kouli. Malik má africké kořeny, studuje na zubaře a představuje z těch tří nejnadějnějšího kandidáta na úspěšný a šťastný život. Je si vědom morálních hodnot a nikdy se nezapojuje do kriminálních aktivit Dannyho a Christiana. Ten pracuje na protidrogovém oddělení a aktuálně se vypořádává s finanční tísní. A právě bezvýhodnost situace a touha zlepšit si jej přivádí do situace, kdy na základě Christianovy nabídky poruší profesní etiku...

Koncepcí románu *Ze sídliště* je pojata mírně detektivně. Celým příběhem nás provází Danny, který pátrá po zmizelém Malikovi a stává se ztělesněnou katarzí nastalého problému. Byť má Danny sklony řešit věci fatálně a závazně, není archetypálně heroizován, ale je vykreslen spíš jako sídlištní rváč a gauner, jehož motivací je odplata.

Atmosféra románu není tak ponurá, temná a syrová (byť dojde i na násilné scény), jak by se mohlo na první pohled zdát: pohybuje se na společenské periférii a s převažující náladou, byť podávanou třemi různými vhledy, se nechceme příliš identifikovat, protože čpí po vyřazenosti a zbytečnosti, jelikož predikce jsou pevně dané. Tomu odpovídá jazyk vyprávění – je prostý, civilní, přímočarý, postavy promlouvají ve strohých a rychlých dialogích, občas upustí vulgarismus. Děj je rychlý jako život, ve kterém se zpomalení netoleruje, proto ani Bengtssonův narativ nezabředává do popisnosti, jen ve stručnosti zachytává nezbytnou podstatu. Stabilitu jinak vyváženého díla poněkud narušuje předvída-

telnost a vykonstruovanost některých událostí a situací, tak aby zapadaly do děje. To by se ještě dalo odpustit – na rozdíl od tiskových a gramatických chyb.

Bengtsson se soustřeďuje na sociálně vyloučené jedince s pohnutým osudem, na něž se díváme perspektivou společnosti, která tyto osoby přijímá s jasnou signifikancí: „Můžeš vytáhnout kluka ze sídliště...“ „Ale nemůžeš vytáhnout sídliště z kluka.“

Až na pár nedokonalostí je román *Ze sídliště* velmi čtivý a rezonující. Vrací nás do dětství, případně mládí, a nutí nejen k rekapitulaci, ale i k přehodnocení jistých předsudků, protože každý z nás se může snadno octnout na hraně. Tedy: co ze sebe chceme vytáhnout? ■

